Doina populară – doina cultă

Doina (populară) este *o specie literară a genului liric, prin care se exprimă, în mod direct sentimente de dor, de jale, de regret, de dragoste, de revoltă…*, reprezentând *o descărcare sub formă de artă a preaplinului sufletesc al omului comun (și prin aceasta constituind un tonic – întăritor – sufletesc în vălmășagul – aglomerația, dezordinea - vieții).* În mediul popular tradițional (ca orice creație populară, are următoarele caractere: *oral, anonim, colectiv, sincretic, tradițional)*, *doina* este cunoscută nu ca *„poezie”*, ci drept *cântec* (cu diferite denumiri: *dainã, duinã, horie, cântec de dor, cântec de jale, cântec de pe coastă…*), fiind legată de câte o melodie specifică, în tempo lent (fie o linie melodică se folosește pentru mai multe texte, fie se folosește pentru un text anumit, cântărețul popular acompaniindu-se cu instrumente populare primitive *(străvechi)*: fluier, caval, tilincă, frunză, solz de pește…).

În funcție de subiectul pe care îl are textul, doina poate fi de dor, de dragoste, de jale, de înstrăinare, de haiducie, de cătănie, de sărăcie…, în toate situațiile fiind expresia unei reacții / a unui sentiment provocat de o experiență individuală care l-a marcat pe omul comun / pe creatorul anonim și care devin teme favorite ale cântecului: dorul, dragostea, măritișul / însuratul nefericit, traiul printre străini, bătrânețea, luarea la oaste *(înrolarea în armată)*, tentația haiduciei *(viață sau preocupare de haiduc)*. Doina pornește de la o experiență individuală, dar capătă valoare general umană, tocmai prin universalitatea temelor tratate.

Exprimarea impresiilor, a reacțiilor, a gândurilor și a sentimentelor este directă, în doină apărând fie structura de *dialog (conținut de idei organizat pe relația întrebare-răspuns)*, fie monologul *(vorbire neîntreruptă a cuiva, fără a da altuia timp pentru replică; vorbire cu sine însuși)* adresat, în toate situațiile impresionând sinceritatea mărturisirii / a destăinuirii.

Doina populară a fost, de-a lungul timpului, o bogată sursă de inspirație pentru mulți scriitori importanți ai literaturii române, astfel a luat naștere doina cultă. Printre poeții care au cules *(aceștia au preluat doinele populare și le-au adunat în cărți sau culegeri pentru a se păstra și a fi cunoscute de generațiile viitoare)* sau au scris doine culte *(sunt inspirate din doinele populare, dar sunt culte deoarece au un autor cunoscut și consacrat)*, amintim: Vasile Alecsandri, Lucian Blaga, Mihai Eminescu, Octavian Goga.

Octavian Goga (1881–1938) a fost denumit „poet al pătimirii noastre”, întreaga sa operă fiind închinată istoriei vitrege si îndurerate a neamului său de plugari ardeleni, întrucât ținuturile Transilvaniei aparțineau Imperiului Austro-Ungar. Cele patru volume de versuri, *„Poezii”* (1905), *„Ne cheamă pământul”* (1909*), „Din umbra zidurilor”* (1913), *„Cântece fără țară”* (1916) constituie o monografie lirică a satului ardelenesc, ivită din inima îndurerată a poetului pentru soarta poporului său. Între creațiile lirice ale lui Octavian Goga se numără și poezia *„Doina*", publicată în volumul de poezii *„Din umbra zidurilor”* (1913*).*

Doina *este o specie a liricii populare sau culte, caracteristică numai neamului românesc, în care omul, în directă relație cu natura, își exprimă sentimentele de dor și jale, stări sufletești specifice exclusiv românului și puternic înrădăcinate în structura lui spirituală*. Cuvintele *„dor”* și *„jale”* nu au corespondent în altă limbă, sunt intraductibile *(nu pot fi traduse)* și definesc specificul sufletului românesc. Stilistic, doina se individualizează, între celelalte creații lirice, printr-o deosebită bogăție metaforică, printr-o armonie perfectă a eului liric cu natura înconjurătoare, care amplifică stările sufletești exprimate.

Titlul este exprimat prin substantivul articulat, *„doina”* care scoate în evidență admirația și prețuirea lui Octavian Goga pentru creația populară românească, din care poetul și-a ales pe cea mai reprezentativă prin gama largă și variată de sentimente pe care o ilustrează această specie literară cu totul aparte, doina.

Prima secvență lirică este alcătuită din primele cinci strofe, în care poetul își exprimă admirația, prețuirea și implicarea sentimentală față de cea mai frumoasă creație populară cântată pe aceste meleaguri *(loc, ținut, regiune)* din vremuri străvechi, doina. Sentimentele caracteristice doinei sunt jalea și dorul, pe care românul și le-a mărturisit dintotdeauna prin această creație populară, cântată în mijlocul naturii prietenoase și ocrotitoare. Această specie literară reliefează în mod deosebit comuniunea om-natură, atât de prezentă în spiritualitatea românească. Pentru român, natura este un loc de refugiu și un prieten de încredere. Poezia scoate în evidență de la început jalea - ca sentiment definitoriu – *„O doină plânge”*, pe care omul încearcă să o aline cântând *„din fluier”*, în mijlocul naturii, reprezentată aici de *„pacea codrilor de brad”.* Frumusețea doinei este sugestiv numită de poet prin epitetul antepus *(poziționat înainte)*, *„meșteră cântare”,* accentuând ideea că doina mângâie sufletul omenesc și-l emoționează: *„Și-adormi pierdută-n tremurarea / Oftării blânde, din brădet”*. Alinarea suferințelor românului a fost dintotdeauna cântecul popular, care a *„picurat un strop în suflet”* și a transmis, de milenii, istoria zbuciumată a neamului românesc, sugerată de metaforele *„taina vremii de demult”* și *„plânsul veacurilor duse”*. Relația strânsă a omului cu natura, lege ancestrală *(străveche)* a existentei românului, este ilustrată

de contopirea eului liric *(vocea poetului, cel care își transmite sentimentele)* cu brazii, ca simbol al naturii, și cu doina, la fel de specifică pentru sufletul omului, prin interogația retorică *(interogația retorică este figura de stil alcătuită din una sau mai multe întrebări care nu sunt puse pentru a obține răspuns, ci pentru a comunica o idee sau o atitudine*): *„Eu stau cu inima la sfat: / în care brad, de care creangă / Plânsoarea ta s-a aninat?”.* Ultima strofă a acestei secvențe este alcătuită dintr-o interogație retorică, plină de speranță și îndoieli cu privire la dăinuirea cântecului popular. Nevoia românului de a-și exprima sentimentele prin doină este sugerată de o adresare directă, printr-o personificare a cântecului popular – *„Tu, soră pururea cu noi”,* accentuând prin vocativ *(în lingvistică, se numește vocativ cazul ce exprimă o strigare, o chemare)* intimitatea, apropierea sufletească a doinei de poporul român, în care se include și poetul prin pronumele *„noi”.*

A doua secvență lirică imaginează răspunsul poetului în ceea ce privește speranța că doina este puternic înrădăcinată în spiritualitatea românească si se va manifesta ca alinare sufletească și pentru generațiile viitoare. Nădejdea poetului este optimistă, viziunea lui pentru viitorul acestui neam este faima și simpatia pe care doina i-o va aduce poporului român în lumea întreagă: *„Și-o lume te va asculta, / Și-o lume-ntreagă va începe / Să plângă cu durerea ta”*. Prin cântecul popular, românii vor fi înțeleși de lumea viitorului, deoarece doina este cea care exprimă, cel mai sugestiv și relevant, sufletul său sensibil, mentalitatea și spiritualitatea cu totul aparte.

Poezia *„Doina”* de Octavian Goga este o doină cultă, deoarece poetul exprimă apartenența sa la simțirile românului dintotdeauna, prin prețuirea și admirația lui pentru doina populară. Starea sufletească este complexă, întrucât eul liric exprimă o gamă variată de sentimente, de la jale și dor la îndoială și speranță, de la durere și suferință pentru istoria dramatică a neamului său la bucurie și extaz pentru viitorul poporului român.

Stilistic *(care ține de stil, privitor la mijloacele de exprimare afectivă)*, sunt de remarcat și punctele de suspensie (…) de la finalul fiecăreia din cele șapte strofe ale poeziei, fapt ce sugerează îndemnul poetului la meditație, la cugetare profundă privind importanța doinei populare pentru spiritualitatea și sensibilitatea specifice neamului românesc.

Mihai Eminescu (1850–1889) a scris și poezii de inspirație folclorică, printre acestea amintim: *„Revedere”*, *„Ce te legeni?...”*. Sursele de inspirație sunt doinele culese de poet în peregrinările *(călătoriile)* sale prin țară, în care codrul este simbolul universului, al regenerării veșnice. Creații de maturitate, aceste poezii reflectă o nouă modalitate de abordare a folclorului, ideile populare fiind îmbogățite și înnobilate cu profunde gânduri filozofice.

Tema romantică a poeziei *„Revedere”* ilustrează vremelnicia și perisabilitatea *(existență efemeră, trecătoare)* omului în contrast cu perenitatea naturii, simbolizată de codrul veșnic, altfel spus, poezia exprimă tema timpului pusă în evidență prin condiția efemeră, de muritor a omului aflată în relație de opoziție cu eternitatea universului. Ideea exprimă melancolia și tristețea poetului pentru viața trecătoare a omului și admirația pentru veșnicia naturii.

Titlul poeziei *„Revedere”* sugerează bucuria reîntâlnirii poetului cu un prieten de care i-a fost dor, cuvântul având, din punct de vedere semantic, rezonanțe afective, implicând totodată și sensul de scurgere a timpului.

Influența folclorică excelează prin armonia inconfundabilă între glasul poetului și acela al poeziei populare, evidență care l-a determinat pe George Călinescu să afirme: *„Cea mai mare însușire a lui Eminescu este de a face poezie populară fără să imite”*.

POEZII POPULARE, DOINE

Antologie (culegere de lucrări reprezentative) de poezie populară, *Lucian Blaga*

1.

Codrule, frate mi-ai fost
Și loc bun de adăpost
Când eram eu fugărit
Și de jandari hăituit;
Când eram lotru-n pădure
Cu pușcă și cu săcure *(secure)*.
Cu frunza m-acopereai,
Cu umbra mă răcoreai.
Acum de rele-am scăpat,
Da (dar) de tine n-am uitat.
Mi-a venit și mie rândul
Să îți întorc crezământul.

2.

Codrule cu frunza lată,
Că mi-ai fost tare bun tată,
Când m-a urât lumea toată.
Codrule cu frunza lungă,
Că mi-ai ținut cândva umbră,
Mi-ai fost ca o mamă dragă
Când m-a urât lumea-ntreagă.
Codru cu frunza domnească,
Gerul nu te vestejească,
Că ești casă românească.

3.
Sub un fag, lângă tulpină,
Badea cântă și suspină *(plânge)*.
Doamne, cum sună izvorul
Unde-și cântă badea dorul.
Săraca inima lui
E ca frunza plopului,
Că nu bate pic de vânt
Și-i vezi frunza tremurând.
Și când bate și când stă,
Frunza lui se clatină.

***Poezii populare românești**, Ion Nijloveanu*

Foaie verde foi de foi,
De străin străin fusei,
Parte-n lume n-avusei
Nici de tată, nici de mumă,
Nici de surioară bună.
Și-am plecat din urmă-n urmă,
Prin străini mi-am făcut mumă;
Și-am plecat din piatră-n piatră,
Prin străini mi-am făcut tată.
Foaie verde peliniță,
Mă dusei la romaniță
Și-o găsii călugăriță
Cu fustuliţa cernită;
Și fusei la busuioc
Și-l găsii plângând cu foc.

***Poezii populare ale românilor**, Vasile Alecsandri*

Frunză verde de cireș,
Lung e drumul pân' la Ieș,
Lung e drumul și bătut
Din Siret și pân' la Prut!
Nu-i bătut de car cu boi
Și-i bătut tot de nevoi
Și de păcatele mele
Cele multe, cele grele!
Ard-o focul răzeșie *(proprietatea unui răzeș, moșie mică)*!
Eu chiteam *(gândeam)* că-i boierie
Și-i numai o sărăcie!
Pentru-o palmă de pământ
Zilele mi-am dat în vânt.
Ani întregi m-am giudecat
Și nimic n-am câștigat!
Eu îmblam la giudecată,
Copiii-mi plângeau pe vatră,
Nevasta-mi zăcea lăsată.
Dare-ar Domnul Dumnezeu
Să fie pe gândul meu!
Lăsa-m-oi de răzeșie
Să apuc în haiducie
Ca să-mi fac sfânta dreptate
Cu cea ghioagă de pe spate,
Să-mi aleg giudecători *(judecători)*
Cei stejari nestrâmbători *(drepți, cinstiți)*.

Din culegerea „Cântece și doine sociale”

1.

– Bradule, măi brad cumplit,
Ce te-apleci până-n pământ
Fără ploaie, fără vânt,
Ori tulpina te-a slăbit,
Ori crengile te-au urât?
– Crengile nu m-au urât,
Tulpina nu mi-a slăbit,
Da aseară ni-au sosit
Trei voinici cu trei topoare
La pământ să mă doboare,
Să mă facă drănicioară *(cuvânt vechi-arhaism, șindrilă, scândură)*
Ca să drăniţească-o moară;
Nu moară de măcinat,
Ci casă de judecat
Pe cei dragi ce i-au luat.

2.

– Codrule, ce ți-aș ști da,
Să mă poți tu ajuta
Cu frunza și cu iarba.
Ți-aș da cuțâtu *(cuțit)* și parii,
Să omori pe toți tâlharii.
Ți-aș da inima-mi amară,
Să faci din ea foc și pară.
– Io-ti dau frunza fagului,
Cântecul pribagului *(pribeag, hoinar, străin, călător fără țintă)*,
Șuieratul vântului,
Cărăruia cerbului
Și puterea dorului.

– Măi codrule, nu mă vinde,
Că-s tânăr și te-oi aprinde.
Măi codrule, nu mă da,
Că-s tânăr și te-oi prăda!
– Nu te teme, măi pribege,
C-amândoi suntem de-o lege.
Câtu-s codru de bătrân,
Tot mai țân *(țin)* voinici în sân.
– Codrule cu frunza lungă,
Cadă bruma, nu te-ajungă!
Codrule cu frunza lată,
Cadă brumă, nu te bată,
C-ai fost frate de-omenie,
Cu săracii-n pribăgie!

3.
Nu veni, bade, la noi
Că tata nu ți-a da boi,
Că ți-a da o junincuță *(juncă – vacă tânără)*
Ca la fata sărăcuță.
Du-te la hâda *(urâtă)* găzdacă *(bogat, cu stare)*,
Că ți-a da doi boi și-o vacă
Și râtul *(șes de-a lungul unei ape curgătoare)* de lângă apă;
Boii i-i mâna la munte
Ş-or veni cu coarne rupte…
Râtul apa l-a mâna,
Tu-i rămâne cu hâda.

4.
Biru-i *(bir – taxă, impozit)* greu, podveada *(podvadă – obligație la care erau supuși țăranii dependenți în folosul domniei)* grea,
Sărăcuț de maica mea!

Unde merg și orice fac,
De belele nu mai scap,
Nicăiri *(nicăieri)* nu mai încap.
De frica zapciului *(persoană autorizată care strângea impozitele)*
Și de groaza birului,
Uitai drumul satului
Și coarnele plugului;
Luai drumul crângului
Și poteca codrului
Și flinta *(pușcă)* haiducului;
Că decât în calicie *(sărăcie)*
Mai bine la haiducie,
Ce-o vrea Dumnezeu să fie.

5.

Mânce-te-ar amaru, bine,
Mult mă lăcomesc la tine
Când te văd la oarecine!
Că-s sărac și n-am nimică *(nimic)*,
Num-o casă-ntr-o urzică,
Vine vântu și mi-o strică.
Pe min' când m-ai însurat,
Maică, avere mi-ai dat
O bâtă cu vârfu strâmb,
Pe la bocotani *(bogătaș)* s-o plimb;
O straiță *(traistă)* plină cu vânt
Și nici un boț *(bucată mică)* de pământ.
Lasă, mamă, lasă, lasă,
Că mi-oi fa' și io *(eu)* o casă.
De-oi fa-o dintr-o nuia,
Batăr știu c-a fi a mea.

6.

A plecat moțul *(român din Munții Apuseni)* la țară
Cu cercuri și cu ciubară *(ciubăr, ciubere – vas mare făcut din doage de lemn și prevăzut cu mânere, având diferite întrebuințări)*.
Hi, hi, hi, murgule, hi!
Că la drum lung om porni
Cu tarhatul *(sarcină, greutate mare)* în spinare,
Câtu-i Ardealul de mare.
Hi, hi, hi, murgule, hi!
Că cu toamna om veni.
Umble vremea orișicum
Casa noastră-i tot pe drum;
Crească grâu, crească săcară *(secară)*,
Pita (pâinea) noastră-i tot amară.
Hi, hi, hi, murgule, hi!
Că la toamnă om veni.
Num-atunci ne-om pomeni
Peste muntele Găina,
C-acolo-i scumpă fărina *(făina)*
Care-o ducem noi în spate
Din Ardeal și mai departe.

***Din „Flori alese din cântecele poporului”**, Ovid Densusianu*

1.

– Foaie verde de trei flori,
Ciobănaș de la miori,
Un’ ți-a fost moartea să mori?
– Sus în vârful muntelui,
În bătaia vântului,
La cetina bradului.

– Și de ce moarte-ai murit?
– De trăsnet când a trăsnit.
– De jelit cin’ te-a jelit?
– Păsările-au ciripit,
Pe mine că m-au jelit.
– De scăldat cin’ te-a scăldat?
– Ploile când au plouat,
Pe mine că m-au scăldat.
– De-mpânzit cin’ te-a-mpânzit?
– Luna când a răsărit,
Pe mine că m-a-mpânzit.
– Lumânarea cin’ ți-a pus?
– Soarele când a fost sus.
– De-ngropat cin’ te-a-ngropat?
– Trei brazi mari s-au răsturnat,
Pe mine că m-a-ngropat.
– Fluierașul un’ l-ai pus?
– În craca bradului sus,
Și când vântul mi-o bătea,
Fluierașul mi-o cânta,
Oile s-or aduna,
Pe mine că m-or căta *(căuta)*.

Din culegerea „Cântece și doine sociale”

1.
„Astă-vară am vărat *(am petrecut vara)*
Colo-n muntele cel nalt,
Cu luna, cu soarele
Și cu căprioarele,
Că din naștere-s muntean,

Iar din botez sunt oltean.
Căprioare, surioare,
Sculați în două picioare,
Roadeți poala codrului
Să văd matca Oltului.
Oltule! pe malul tău
Crească-ar iarbă și dudău *(buruiană)*
Ca să pască murgul meu.
Oltule! câne spurcat,
Ce vii mare, tulburat,
Și cu sânge-amestecat?
Aduci plăghii *(crengi aduse grămadă de o apă curgătoare)* și butuci,
Și căpestre de cai murgi,
Și chiar trupuri de haiduci!
Oltule! râu blăstemat *(blestemat)*!
N-avuși grijă de păcat
Să-nghiți trupuri de voinici
Care-au haiducit pe-aici?
Seca-ți-ar izvoarele
Și toate pâraiele,
Să-ți rămâie *(ramână)* pietrele
Să le calce fetele,
Că tu n-ai ținut cu noi
Și te-ai vândut la ciocoi *(boier corupt)*!
Pe unde-a trecut luntrea
Înalță-se pulberea,
C-ai fost rău de oltenaşi
Ş-ai fost bun de poterași.
Oltenaşi ai înghițit,
Poterași ai răcorit.”

2.

„Hai, bordei *(locuință mică, sărăcăcioasă)*, bordei sărac,
Nu mai știu ce să mă fac;
Intru-n tine, ies afară,
Gândurile mă doboară.
Nu-i mălai în căpistere *(covată mică în care se cerne făina, lighean)*,
Trupu mi-i fără putere;
Nu sunt lemne, nu e sare,
Iarna cade cu ninsoare
Și-mi aduce supărare.
Hai, bordei, bordei micuț,
Vine gerul și-s desculț,
N-am în pungă un bănuț.
Am muncit o vară-ntreagă,
Sărăcia tot mă leagă
Strâns în lanțuri de oțele,
Priponit cu neagră jele,
Vai de steaua vieții mele!
Hai, bordei, bordei, bordei,
Rău m-apasă anii grei –
Dar-ar Dumnezeu cel sfânt
S-apuc vremuri pe pământ
Ca să am și eu cuvânt;
Și ciocoii toți să piară,
Că ne-au făcut viață-amară.
Hai, bordei, bordei de lut,
De când soarele-am văzut
Eu de tine n-am știut…”

Din ,,Basarabia și basarabenii”

Foaie verde lemn uscat,
Rusule, neam blestemat,
Când ți-a fi mai greu de chin,
Să fii ca mine străin,
Când ți-a fi traiul mai drag,
Să fii ca mine iobag *(țăran dependent de stăpânul feudal)*,
Să te văd umblând pribeag,
În opincă *(încălțăminte țărănească)* și toiag,
Cerând milă de la prag…
Când ți-a fi jugul mai greu –
Să te-ajungă chinul meu…
Când ți-a fi traiul mai bun –
Să te văd printre nebuni…
Când îi fi mai cu noroc –
Să te văd arzând în foc.

Doina, de Octavian Goga

O doină plânge sus pe culme,
Din fluier unde limpezi cad,
Și legănate lin s-afundă
În pacea codrilor de brad…

Cântare, meșteră cântare,
Te stingi acum încet-încet,
Și-adormi pierdută-n tremurarea
Oftării blânde din brădet…

Mi-ai picurat un strop în suflet
Din taina vremii de demult,
Și plânsul veacurilor duse
Mă înfioară *(emoționează, înfricoșează)* când te-ascult…

Cum te-ai topit acum în noapte,
Eu stau cu inima la sfat:
În care brad, de care creangă
Plânsoarea ta s-a aninat?…

Și cât vei mai trăi acolo,
Tu, soră pururea cu noi,
Când va fi mort de mult ciobanul,
Și moartă turma lui de oi?…

Târziu odată – cine știe? –
Trecând pe-aici un călător,
Te va culege dintr-o floare,
De dup-o aripă de nor…

Te-a coborî în largul văii,
Și-o lume te va asculta,
Și-o lume-ntreagă va începe
Să plângă cu durerea ta…

Revedere, de Mihai Eminescu

– Codrule, codruţule,
Ce mai faci, drăguţule,
Că de când nu ne-am văzut
Multă vreme au trecut

Și de când m-am depărtat,
Multă lume am umblat.

– Ia, eu fac ce fac de mult,
Iarna viscolu-l ascult,
Crengile-mi rupându-le,
Apele-astupându-le,
Troienind cărările
Și gonind cântările;
Și mai fac ce fac de mult,
Vara doina mi-o ascult
Pe cărarea spre izvor
Ce le-am dat-o tuturor,
Umplându-și cofeile *(vas în care se ține la țară apa de băut, doniță)*,
Mi-o cântă femeile.

– Codrule cu râuri line,
Vreme trece, vreme vine,
Tu din tânăr precum ești
Tot mereu întinerești.

– Ce mi-i vremea, când de veacuri
Stele-mi scânteie pe lacuri,
Că de-i vremea rea sau bună,
Vântu-mi bate, frunza-mi sună;
Și de-i vremea bună, rea,
Mie-mi curge Dunărea.
Numai omu-i schimbător,
Pe pământ rătăcitor,
Iar noi locului ne ținem,
Cum am fost așa rămânem:
Marea și cu râurile,

Lumea cu pustiurile,
Luna și cu soarele,
Codrul cu izvoarele.

Ce te legeni?..., de Mihai Eminescu

– Ce te legeni, codrule,
Fără ploaie, fără vânt,
Cu crengile la pământ?
- De ce nu m-aș legăna,
Dacă trece vremea mea!
Ziua scade, noaptea crește
Și frunzișul mi-l rărește.
Bate vântul frunza-n dungă -
Cântăreții mi-i alungă;
Bate vântul dintr-o parte -
Iarna-i ici, vara-i departe.
Și de ce să nu mă plec,
Dacă păsările trec!
Peste vârf de rămurele
Trec în stoluri rândurele,
Ducând gândurile mele
Și norocul meu cu ele.
Și se duc pe rând, pe rând,
Zarea lumii-ntunecând,
Și se duc ca clipele,
Scuturând aripele,
Și mă lasă pustiit,
Vestejit și amorțit
Și cu doru-mi singurel,
De mă-ngân numai cu el!